

de bizony sokakban, megszűnik a korcsmai buta, s többnyire ütlekkel végződő, silány időöltés keresése.» (V. 125.) Leghasznosabb eszköznek azonban újra és ismételten a cégérezést ajánlja, amint az a leányoknál dívik a tisztaság, jóerkölcs és érdem jutalmául.

A nevelésnek hármias útját jelöli meg a gyakorlásban, szoktatásban és vetélkedésben (Ir. 11. l.); tanácsait, követelményeit valóban mind elhelyezhetjük ezeknek körében. A tanulásokról sem feledkezik meg. A hibák, balvélemények ellen fegyverül a tudást ajánlja: «Menjünk tanulni; nincs szebb mint tudni. Fénylő napok ragyognak ott a tudományos tapasztalt embernek: hol az önhitt, féltudós egyiptomi sötétségben tévelyeg, vagy a sötétségnél rosszabb félhomályban.» (Ir. 53.) A tudás mellé lép a bátorság, melyet nem kevésbé tart fontosnak; ezt a gyermeknek nagyobb gyülekezet előtt való gyakori föllépésével, szereplésével kelthetjük föl és fokozhatjuk. (Ir. 18.) Nem feledkezik meg a példa hatásáról sem, de óva int a vak, «ipse dixit»-tól. (No. 43.)

Kis nevelési értekezésének a végén «a nép isméréteben és gyakorlati felfogásokban gyökerező vázolatnak» ítéli elmélgedését, de reméli, hogy «alkalmasabb kezekben, egy szép, egy ivadékokra ható rendszerré idomulhat» az. Azt hiszem, e vázolatból nevelési rendszer nem forrott ki, de az bizonyos, hogy gondolatainak java, habár más forrásból, ott van a magyar neveléstudomány igazi rendszerezőinek gondolatai között; sőt nagy részük meg is valósult. De talán még így is, megvalósultuk után, elenyésztük után is érdemes volt röviden összefoglalnunk annak az írónak elmélgedéseit, aki regényeiben is mindvégig a nevelést, az erkölcsjavítást igyekezett a gyönyörködtetés mellett megvalósítani. *Dr. Alszeghy Zsolt.*

Jules Gautier előadása a középiskoláról.

A *Société littéraire française de Budapest*, mely kulturközvetítő munkájával már sok francia tudóst mutatott be nekünk és — ami talán még hasznosabb — már sok kiváló franciának mutatott be minket, a minap Jules Gautier urat, a francia középiskola egyik vezérfőnökét hívta hozzánk, aki több iskola látogatása után tudvalevőleg előadást tartott «A középiskolai tanítás multja és jövője» címen. Azt hisszük, hogy ezen előadás nem pusztán napi esemény, azért hát fontosnak tartjuk azt folyóiratunk hasábjain is megörökíteni. Tesszük ezt még azért is, mert a napilapok egy része — szándékosan vagy nem szándékosan — félreértette Gautier fejtegetéseit és ezt az alkalmat ismét felhasználta köznapi pädagogiai eszméiknek előtérbe tolasására.

Szándékom — úgymond Gautier — a középiskola fejlődését az utolsó évszázad folyamán vázolni. Meg akarom keresni a fejlődés vezetőeszméit, hogy ezeket a jövő alakítására felhasználjuk. Nem a véletlen nyújtotta ezt a témát: mikor Fontenay vicomte (a Societé elnöke) engem előadásra felszólított, egy pillanatilag sem haboztam tárgyam felett. Két okom is volt a jelzett téma választására. Tudom, hogy Budapest igen alkalmas hely általános kulturkérdések tárgyalására. Körülbelül 25 évvel ezelőtt, mikor egy francia pædagogiai szaklapot szerkesztettem, érintkezésbe léptem egy kiváló emberükkel, Treforttal. Egy cikke vezetett hozzá, melyet a Pester Lloyd útján ismertem meg, és amely valóságos manifestuma volt a középiskola reformjának. A másik körülmény, mely biztosított, hogy témám érdeklődést kelthet, az, hogy tavalyi közoktatásügyi miniszterem, Briand úr útján hozzám jutott Apponyi Albert gróf volt miniszterüknek egy javaslata, mely egy nemzetközi bizottság összehívását kívánta, hogy a középfokú oktatás tárgyát nemzetközileg megállapítsák. Briand a javaslatot a legnagyobb örömmel magáévé tette.

Némely pædagogusok minden reformot elvetnek. Ezek azt mondják: ha az oktatás nem oly eredményes mint volt azelőtt, annak oka a hagyományos iskolatípustól való eltérés volt. Van-e egyáltalán a középiskolának egy hagyományos típusa? Nincs. Az utolsó században úgy Franciaországban mint Magyarországon a középiskola fontos változásokon ment keresztül, és ezek szinte párhuzamosan haladtak egymással. 1802-ben Bonaparte megalapítja a lycée-ket, megállapítja a tanítás tervét és mint főtárgyakat a latint és matematikát állítja oda. De ez a típus nem áll fenn soká. 1821-ben már észreveszik, hogy a franciáknak bizony szükségük van a természettudományokra (sciences) is, és lassanként felveszik programjukba a természetrajzot és a természettant. 1829-től a franciák belátják, hogy franciául is kellene tanulniok. Idővel meggyőződnek arról, hogy az ókori «humanitás»-ok mellett elképzelhetők modern «humanitás»-ok is.

Így hát két irányzat küzd egymással a század közepéig, az egyik a régi nyelvekre fekteti a fősúlyt, a másik az exakt tudományokra és az élő nyelvekre. Mindinkább beáll egy kettéágazás szükségessége. A bifurkációt először Fortoul miniszter akarta megvalósítani, de erős volt ellene a reakció. Csak Duruynek sikerül ez végleg, aki 1865-ben az «enseignement classique» mellett megalkotja az «enseignement specialt». A kettéágazott típusnak egy nagy hibája volt: csak a «klasszikus» érettségi bocsátotta az ifjút a jogi, orvosi és nyelvi-történelmi tanulmányokhoz. Ezen segített az 1902-iki reform, mely a francia középiskola mai szervezetét létrehozta. Gautier aztán részletesen ismerteti a különböző elágazásokat, melyeknek mindegyike általános érvényű érettségi felé vezet.

A magyar középiskola fejlődése általában ugyanazon pházisokon megy keresztül, mint a francia. 1806-ban nagyjában a Napoleon-féle francia program szerint tanítunk itt Magyarországon is, a negyvenes évek elején a magyar nyelv polgárjogot a középiskolai tanításban, 1860 táján létesül a francia «enseignement special»-nak megfelelő reáliskola. Trefort 1883-ban megalkotja a középiskolai törvényt. Mi, franciák egy fokkal előbbre vagyunk, amennyiben minden középiskolai végzettség az összes főiskolai fakultásokba bebocsátást enged.

A középiskola, mint minden más társadalmi intézmény, folytonosan változik; az emberi szellem fejlődését nem lehet megakasztani. A klasszikus iskola annak idején oly nemzedéket nevelt, mely az illető kor szükségleteinek megfelelt. A latin nyelv valamikor beszélt nyelv volt Magyarországon: hiszen tudjuk, hogy Mária Terézia levelezését latinul is folytatta. De azóta a társadalom szükségletei nagy mértékben változtak; észrevehetjük e rohamos fejlődést 20—30 évi korkülönbségű emberek érintkezésében; a kontaktus mind lazább lesz. Eközben a természettudományok haladása megdöbbentő volt. És ez a rohamos haladás folytatódik. Milyennek kell hát lennie annak a középiskolai oktatásnak, mely a mai társadalomhoz alkalmazkodik? Mert hiába van meg a tanárban a klasszikus ókor bámulata, ha Virgile fejtegetése közben a tanuló a pad alatt Blériot-ról olvas. Ki kell kerülni azt a veszélyt, amely a tanítás szelleme és a tanulók szellemi élete közötti eltérésben rejlik.

Keressük a középiskolai tanítás eszményét, kíséreljük meg annak pontos meghatározását. Célja: közölni az ifjakkal bizonyos ismereteket és egyszersmind képessé tenni szellemi képességeinek kihasználására és fejlesztésére. Az ismeretek oly összességét kell adni, melyekből megtudja, hogy mi volt az emberiség eddig az időpontig és hogy mily irányban fog az a jövőben fejlődni. Ily értelemben az oktatás semmi egyéb, mint a társadalom-képzés egyik eszköze. Vannak bizonyos ismeretek, melyeket az ifjú nem nélkülözhet. Már Trefortban megtaláljuk az erős hitet az *exakt tudományok* hatalmában. De az egyén nem él pusztán *egy ország* számára, hanem a világ számára, sőt az egész emberiség számára is. Szükséges tehát, hogy más nemzetek nagy szellemi termékeivel is megismerkedjék, ehhez pedig az élő nyelvek ismerete kívántatik, mint a haladás feltétlen követelménye. A más nemzetek megértése élet-halál kérdés a kultura fejlődésében.

Ami a klasszikus nyelveket illeti, azokat nem lehet egy pillanatban kivetni a mai kor kulturájából. Veszély nélkül nem téphetünk ki egy lelket gyökerestül abból a talajból, amelyből kinőtt. A modern társadalomnak lehetetlen elvágni a kapcsolatot a multtal, a közel multtal. Volt idő, mikor a klasszikus nyelveket önmagukért a nyelvekért tanulták, ma már nem azért tanuljuk a latint, hogy latinul

tudjunk, hanem hogy az általa kifejezett szellemi kincset elsajátítsuk. A fontos pedig az, hogy az idők láncolatát lényeges formájukban ne tépjük szét.

Azonban lehetséges a latint rövidebb időre szorítani. Tapasztalatok alapján mondhatja, hogy az általa szervezett leány-lyceumokban a növendékek a tanfolyam utolsó három éve alatt latinból épp oly sokat tudtak, mint amily keveset az érettségizők nyolc év alatt. Mádél előtt is Danzer tanár II. osztályos növendékei látogatása alkalmából latinul üdvözölték. Nagyon megfontolandó hát az a kérdés, hogy később kezdve a latint, intenzivebb módszerrel nem lehetne-e többet elérni. Általában a helyes tanítás inkább a módszer kérdése, mint a tantervé. Bizonyos, hogy a klasszikus studiumokból a többi tárgyak javára valamit fel kell áldozni. Mert a «humanitás»-ok is változnak az idők folyamán, sőt mondhatjuk, hogy a mai kor a szó eredeti értelmében «humánus»-abb, mint az előbbieik. Napjaink humanitásához tartozik a természettudományos kultúra is. Az élő nyelvek ismerete megkönnyíti az emberek közötti érintkezést. A középiskola feladatai közé tartozik az esztétikai nevelés is, hogy a művészet termékeiben gyönyörködhesünk. Nem kevésbé fontos a testi nevelés, valamint az erkölcsben való oktatás. Sőt helyet kell engedni a társadalomtudományoknak is, mert ezek képesítik az embert társadalmi helyzetének megismerésére.

Midőn a pädagogia a saját kora számára neveli az embereket, kell, hogy mint *egy nemzet* gyermekét annak a nemzet történetével ismertesse meg a tanulókat, de nem szabad elfelejtenie, hogy embereket nevel a *világ* számára is; innen van az egyetemes történelem tanításának szükségessége.

Végül Gautier köszönetet mond a nagy érdeklődésért és háláját fejezi ki azoknak, akik ez eszmék kifejtésére néki alkalmat adtak.

Ha valamit is megértettünk ebből a «conférence»-ból, akkor ez nem a mai középiskola korhadtsága, mint amit némely napi-pädagogusok szeretnének az előadásból kiérteni, sőt fejtegetései bizonyítják, hogy az oktatott tantárgyak mind a jelen élet és a mai társadalom valamely szükségletének kielégítésére törekesznek; magam részéről két nagy lépéssel látom előbbre a franciák «enseignement secondaire»-jét: az egyik, hogy a reális irányú végzettség is megnyitja az utat a főiskola minden ágazata felé; a másik, és ez a lépés rögtön az előbbi után következett, a latin tanítás megszorítása. Bár nálunk is megtennék bátran ezeket a lépéseket és alkotnának iskolákat a modern «humanitás» számára.

Kaiblinger Fülöp.